

Aan de fracties in de Provinciale Staten van Noord-Holland, Fryslân en Groningen
p/a
statengriffie@provinciegroningen.nl
statengriffie@fryslan.frl
Statengriffie@noord-holland.nl

Doorkiesnummer: 088 - 88 86 666
Faxnummer: 088 - 88 86 660

Datum: 8 september 2016

Referentie: 02916/rn/rv-nv
Bijlage: Brief 01616/rn/rv-nv
d.d. 19-05-2016

Betreft: **Investeringskader Waddengebied**

Geachte heer, mevrouw,

De Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) Noord vertegenwoordigt onder meer in Noord-Holland, Groningen en Fryslân de belangen van de agrarische sector. In dit kader hebben wij met belangstelling kennis genomen van het Investeringskader Waddengebied 2017-2026, zoals dat afgelopen week door de diverse Gedeputeerde Staten is vastgesteld. Wij zien dat zowel de ambities van het Waddenfonds als de inhoud van dit investeringskader raken aan de belangen van de agrarische sector. Vandaar dat wij als belangenorganisatie in mei van dit jaar hebben gereageerd op een eerdere versie van het Investeringskader (brief is als bijlage bijgevoegd). Tot onze spijt heeft genoemde brief in de nu voorliggende versie van het Investeringskader geen aanvullende openingen geboden voor het versterken van de economische kant van het krachtenveld rond de Waddenzee.

LTO Noord ziet kansen en argumenten om als primaire sector aan te haken bij de projecten en ontwikkelingen die vanuit het Waddenfonds in gang worden gezet. Sterker nog; de agrarische sector denkt met ideeën, projecten en innovaties bij te kunnen dragen aan de doelen die in en rond de Waddenzee centraal staan. Wij hebben in onze eerdere brief dan ook aangedrongen op meer aandacht voor economie, ook al omdat vanuit ons perspectief alleen een economisch renderende agrarische sector kan bijdragen aan de ecologie, het halen van maatschappelijke milieudoelen, maar bijvoorbeeld ook de leefbaarheid van gebieden.

Om voor ons onduidelijke redenen wordt ook in het nu voorliggende Investeringskader volhard in de focus op niet-economische thema's en voorstellen gedaan om de overgang tussen zoet en zout te verzachten. In onze eerdere brief hebben wij al aangegeven zeker over dat laatste ernstige zorgen te hebben. Wat LTO Noord betreft, blijft het zout buiten de dijk. Ondanks alles wil LTO Noord blijven inzetten op versterking van de primaire sector in de kustzone van Groningen, Fryslân, Noord-Holland en de Waddeneilanden. Aan de hand van de project-ideeën zoals genoemd in de bijlage bij de bijgevoegde brief wil LTO Noord met partners in het krachtenveld rond de Waddenzee de handschoenen oppakken en vanuit een win-win gedachte aan zaken werken.

Gelet op het feit dat het Investeringskader ook nog in de Provinciale Staten van de drie Provincies aan de orde zal komen, leek het ons van belang onze inzet op dit punt nader bij u onder de aandacht te brengen. Wij hopen dat de aanbevelingen inspiratie vormen voor een heroverweging binnen het Investeringskader Waddengebied 2016-2026 in de richting van meer balans tussen in ecologie en economie. In de hoop en de verwachting dat ook voor agrarische projecten openingen in het Investeringskader ontstaan.

Hopende u hiermee voldoende over ons standpunt te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

P.G. Bos, regiomanager Noord

Contactpersoon: R. (Roel) Visser, E rvisser@ltonoord.nl, M 06-10 58 72 89

Vestiging Drachten

Stuurgroep Waddenprovincies
T.a.v. het secretariaat bij de Provincie Fryslân
S. Zijlstra
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN.

Doorkiesnummer: 088 - 88 86 666 Datum: 19 mei 2016 Referentie: 01616/rn/rv-nv
Faxnummer: 088 - 88 86 660

Betreft: **Investeringskader Waddengebied**

Geachte heer, mevrouw,

Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) Noord vertegenwoordigt ook in Groningen en Fryslân de belangen van de agrarische sector. In dit kader hebben wij met belangstelling kennis genomen van het Investeringskader Waddengebied 2017-2026 (proeve februari 2016) zoals dat in opdracht van de Stuurgroep van Waddenprovincies is opgesteld. Wij stellen vast dat zowel de ambities van het Waddenfonds als de inhoud van dit investeringskader raken aan de belangen van de agrarische sector. Wij zien hierbij kansen om als primaire sector aan te haken bij de ontwikkelingen die vanuit de visie van het Waddenfonds in gang worden gezet, maar tegelijkertijd zien wij ook bedreigingen die ontstaan door het uitrollen van ondoordachte ideeën die ook in diezelfde visie naar voren komen. Eén en ander geeft ons aanleiding om het volgende onder uw aandacht te brengen.

Doelen en bedreigingen

Het Waddenfonds richt zich op:

1. Het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het waddengebied;
2. Het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
3. Een duurzame economische ontwikkeling en transitie naar een duurzame energiehuishouding;
4. Het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding.

LTO Noord heeft deze doelen gespiegeld aan de ontwikkelingen in en de visie op de agrarische sector in de Noordelijke Schil en gezocht naar positieve dwarsverbanden.

Zoals in paragraaf 3.4 helder wordt geschetst is Noord Nederland een belangrijk landbouwgebied, met de agrarische sector als een blijvende economische drager. Er is sprake van relatief grote gespecialiseerde akkerbouw- en melkveehouderijbedrijven, die op vruchtbare grond op een kennisintensieve wijze primaire productie bedrijven. De concurrentiepositie van die bedrijven is zelfs op globaal niveau goed.

De uitdaging waar de agrarische sector voor staat is het anticiperen op ontwikkelingen in bijvoorbeeld het klimaat, maar ook op dingen die de markt en de maatschappij van de agrarische sector vraagt. Daarenboven wordt veel inzet gepleegd op het sluiten van kringlopen en daarmee het terugdringen van emissies naar lucht, bodem en water. Kijkend naar productie en afzet is duidelijk dat de hoogwaardige landbouwkundige productie in de regio alleen economisch duurzaam kan zijn indien ze er in slaagt om de markt (die is globaal en niet regionaal) zo goed mogelijk weet te bedienen. Het optimaal houden/maken van de productieomstandigheden (is deels een rol van overheden, denk aan Waterschappen) speelt een doorslaggevende rol om zowel de doelen op het vlak van ecologie en economie te kunnen bereiken.

Kijkend naar de (deelgebied) uitwerking van het Investeringskader, hebben wij sterk de indruk dat de beelden die vanuit het Waddenfonds worden geschetst neigen naar een wensbeeld dat niet congruent is met onze visie op de agrarische sector die in de buurt van de Waddenzee haar bedrijf uitoefent.

In dit kader willen wij twee voorbeelden aanhalen.

- Zo wordt op pagina 6 van het investeringskader gesproken over een Waddeneetcultuur. In de beelden die rond dit begrip worden geschetst, wordt genoemd dat een lokale voedselketen voordelen kan bieden in het financieel waarderen van landbouwproducten. Naar ons gevoel wordt hier onvoldoende helder welke substantiële afzetmogelijkheden er zijn voor primaire producten. In onze ogen is de lokale markt zodanig klein dat afzet slechts voor enkele ondernemers een aanvulling op het inkomen op kan leveren. Kijkend naar het segment dat werkt met een stempel op producten uit de waddenregio, valt vooralsnog op dat er groei mogelijk is, maar dat uiteindelijk ook sprake is van een nichemarkt. Het ondersteunen van initiatieven in de hiervoor genoemde segmenten zal het economisch perspectief van enkele bedrijven zeker een impuls geven, echter voor verreweg het grootste deel van de agrarische productie, geldt nu en in de toekomst dat het gaat om hoogwaardige productie (uitgangsmateriaal, (glas)groenten, aardappelen, zuivel e.d.) welke op een internationale markt wordt afgezet. LTO Noord wil, ook in relatie tot het effectief inzetten van middelen, pleiten voor het ondersteunen van alle innovaties in agrarische bedrijven, ongeacht de (deel) markt die door dat bedrijf wordt bediend.
- Een tweede zwaarwegend punt is de verzilting. In het investeringskader wordt tussen de regels gesuggereerd dat verdere toename van verzilting als een gegeven moet worden beschouwd en de invloed hiervan op de agrarische productie moet leiden tot aanpassing in de vorm van bijvoorbeeld een ander teeltplan. Daarenboven worden in het kader termen gehanteerd als innovatieve dijkconcepten, brakke overgangen (Lauwersmeer) en zachte overgangen van zoet naar zout. Genoemde teksten leiden tot grote zorg bij de agrarische sector in de kustzone. LTO Noord is van mening dat om het belang van de gehele agrarische sector in de kustzone te dienen, goed gekeken moet worden naar de mogelijkheden om met zoetwater (beschikbaar, bewaard of aangevoerd) de effecten van zout water tegen te gaan dan wel te dempen. Het project spaarwater is in dit kader een goed voorbeeld. Verder is het in de ogen van de agrarische sector onbespreekbaar dat door middel van ingrepen op de rand van de Waddenzee, zout water binnen de dijk wordt gelaten. De inbreuk die dit veroorzaakt op de agrarische productie is van dien aard dat bewuste ingrepen op dit vlak niet acceptabel zijn.

Leefbaarheid

In paragraaf 3.4 wordt gesignaleerd dat er sprake is van krimp waardoor de leefbaarheid van sommige gebieden onder druk komt te staan. In het benoemen van kansen, bedreigingen en maatregelen wordt naar ons gevoel voorbijgegaan aan de mogelijkheden om met vitale landbouwkundige bedrijvigheid als sociaaleconomische drager van een gebied, de leefbaarheid van een gebied te ondersteunen.

Landbouw op de eilanden

De gebiedskarakteristiek ontbeert aandacht voor de agrarische sector op de eilanden. Dit is naar ons gevoel onterecht. Kijkend naar het streefbeeld voor 2025 (pag. 23) valt op dat gesproken wordt over landbouw met "focus op lokale productie en mogelijkheden voor recreatie en toerisme". Nu is duidelijk dat (nu al) agrarische bedrijven primaire activiteiten combineren met andere activiteiten. Op het punt van productie en afzet van melk, vlees en wol is het niet waarschijnlijk dat lokale productie ooit volledig gaat aansluiten bij de vraag die er op het eiland is.

Derhalve zullen primaire bedrijven blijven produceren voor de (inter-)nationale markt. Voor de eilanden gelden zware ambities als het gaat om energie en zelfvoorzienendheid. In de opsomming van kansen en focuspunten om deze ambities naderbij te brengen is naar ons gevoel verzuimd om de potenties van samenwerking met de agrarische sector op dit terrein te benoemen.

Kansen

Het mag duidelijk zijn dat in weerwil van de nuancerende opmerkingen hiervoor, de agrarische sector graag gebruik wil maken van de mogelijkheden van het waddenfonds. Hierbij is het vertrekpunt dat een duurzame agrarische sector een economisch renderende agrarische sector is en dat Het Waddenfonds die de economie van de sector versterkt bijdraagt aan de ecologie. Zoals oud staatsecretaris en grondlegger van het waddenfonds Wim Meijer, op de Waddenfondsdag 2014 aangaf; zonder economie geen ecologie. Het is duidelijk dat in het natte deel van de Waddenzee (met uitzondering van de buitendijkse kwelders) nauwelijks landbouwkundige activiteiten plaatsvinden. Toch liggen er volgens ons goede argumenten om landbouwkundige projecten zowel op de Waddeneilanden als in de Noordelijke Schil vanuit het fonds te ondersteunen. Argument ligt hierbij niet alleen in het adagium dat economie en ecologie hand in hand gaan, tevens is relevant dat met het sluiten van kringlopen en het beperken van emissie op het land de immissie van ongewenste stoffen in de Waddenzee positief zal worden beïnvloed. Momenteel werken het Waddenfonds en LTO Noord samen in de projecten Spaarwater, Waddenboerderij en in samenwerking met Greenport Noord Holland Noord het project "blauw afval, groene waarde".

Aan de hand van de project ideeën zoals genoemd in de bijlage bij deze brief wil LTO Noord met partners in het krachtenveld rond de Waddenzee de handschoen oppakken. Wij hopen dat de Stuurgroep Waddenprovincies de aanbevelingen in deze brief kan meenemen in het vaststellen van het Investeringskader en er voor agrarische projecten mogelijkheden ontstaan om door het Waddenfonds te worden ondersteund.

Hopende u hiermee voldoende over ons standpunt te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

P.G. Bos, regiomanager

Contactpersoon: R. (Roel) Visser, E rvisser@ltonoord.nl, M 06- 10 58 72 89

BIJLAGE

Projectideeën 2016

1. Investeren in Bodem ecologie

Als je naar bodem kijkt kun je drie elementen onderscheiden:

- Fysische aspecten van de bodem (structuur, bewortelbaarheid etc.).
- De chemische kant van de bodem, als het gaat om mest en mineralen, heeft veel aandacht gekregen. We mogen maar beperkt mineralen aanvoeren, terwijl je tegelijkertijd een stijging van de opbrengst ziet. Dus je voert meer mineralen af dan dat je teruggeeft, we zijn aan het interen. Wat betekent dit voor de waddenregio op termijn? We zullen dus alles op alles moeten zetten om systeemverliezen verder te voorkomen en zullen kringlopen zo veel mogelijk moeten sluiten.
- Bodemecologie: Het is hoog tijd dat meer aandacht komt voor het bodemleven en de bodemecologie. Hoe kun je de bodem voor je laten werken. Hier is de afgelopen 50 jaar geen aandacht aan besteed. Dat was ook niet nodig, want we konden repareren. Dat kan niet meer door inputbeperkingen.

Rond de fysische en chemische kant van bodem is veel kennis beschikbaar. Wat bodemecologie betreft moeten we nog heel veel leren. We zouden daar een knip moeten maken, stevig inzetten op kennisverspreiding van bestaande kennis en beperkt investeren in het opdoen van nieuwe kennis v.w.b. fysische en chemische bodemvruchtbaarheid. Gezien de onbalans in de afgelopen decennia zouden we de komende jaren ons vooral moeten richten op de bodemecologie, juist in het Waddengebied met haar specifieke zee-klei.

Als je je bodem zo prepareert dat het bodemleven voor je aan het werk is heeft dat voordelen voor de productie maar ook voor het watersysteem; goede grond kan immers meer water bergen en dus pieken opvangen, verzilting terugdringen en droogteschade helpen voorkomen.

Het waddenfonds zou cofinancier kunnen zijn voor projecten die in dit kader vanuit het icoonproject Bodem ontwikkeld worden.

2. Waddenboerderijen

Landschappelijk inpassen van nieuwbouw en laten zien aan de regio hoe nieuwbouw gerealiseerd kan worden met oog voor de cultuur historie. Verbouw van de oude panden. Inzetten op conceptontwikkeling bij grote groep boeren i.p.v. 10-tal pels in Friesland en Noord-Holland (conform project Waddenboerderij Groningen) en/of vervolg project in Groningen.

3. Waddentoerisme bij de boer

Multifunctionele Landbouw in de regio stimuleren en apart vermarkten als boeren-wadden-camping en B&B

4. Landbouw en Energie

De waddenregio als energie neutraal aansluiten op bestaande projecten met een plus voor de regio. Ook energieproductie op agrarische bedrijven in de Waddenregio (Wadden-groen-stroom)

5. Onderzoek naar mogelijkheden en vermarkting van arbeidsintensievere teelten

Dit om de lokale economie te stimuleren en een oplossing voor lage arbeidsparticipatie in de regio te bieden als sector.

6. Verduurzamen landbouw op eilanden (kringlopen van energie en mineralen)

Sluiten van de kringlopen ter stimulans van de verduurzaming en als pilot voor rest van NL.

7. Herbestemming van agrarische boerderijen

Weghalen van planologische belemmeringen en pilot projecten van hightech startups tot eco-ruïnes t.b.v. natuur.

8. Terpen en Wierden

Besef van de omgeving waarin boer zijn bedrijf uitoefent met extra aandacht voor landschappelijke kenmerken van dit Terpen en Wierden landschap.

9. Versnellingsagenda melkveehouderij

De sector voelt de urgentie om zichtbaar stappen te zetten in een duurzame, grondgebonden melkveehouderij dan kunnen we zorgen voor schoon water, schone lucht, een bodem die vruchtbaar blijft, gezonde dieren die zomers in de wei lopen en versterking van de biodiversiteit. Het is aan de sector om binnen die ontwikkelruimte de kansen te pakken die het Noorden biedt! De versnellingsagenda is daarbij een belangrijke routeplanner

Het waddenfonds zou cofinancier kunnen zijn voor projecten die in dit kader ontwikkeld worden.

10. The Potato Valley

Op de akkerbouwbedrijven op de noordelijke klei staat de teelt van pootaardappelen centraal. Gunstige klimaatomstandigheden en vakmanschap van de ondernemers maken dit gebied bij uitstek geschikt voor deze teelt. De komende jaren staat de sector voor grote uitdagingen, zoals het beperken van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, kweken van aardappelen uit zaad en toenemende verdroging en verzilting als gevolg van klimaatverandering. Over 10 jaar willen we beschikken over een aangepast rassenpakket, waarin nieuwe ziekte resistenties, een weerbare bodem en vitale planten samengaan met een commercieel aantrekkelijke teelt. Voor de noordelijke kleischil biedt dit kansen voor behoud en uitbreiding van werkgelegenheid (op alle niveaus). Onze ambitie is dat SPNA Kollumerwaard zich ontwikkelt tot de pootgoedcampus van Noord Nederland. Het Waddenfonds zou co financier kunnen zijn van projecten die in dit kader ontwikkeld worden.

Met betrekking tot specifiek Verzilting

“Rationeel gebruik van zoet water krijgt al veel aandacht in onderzoek. The Potato Valley wil zich daarom richten op situaties waarin tijdens een teeltcyclus toch onvoldoende zoet water beschikbaar is. In die situaties is een zekere mate van zouttolerantie relevant.

Velen zien verzilting of verbraking als regionaal teeltprobleem. Mede, omdat pootaardappelen vanuit het Waddengebied grotendeels worden geëxporteerd, behoeft dit thema nuancering: - De afzetmogelijkheden van pootgoed rassen worden bepaald door een combinatie van gewenste eigenschappen die landen- of zelfs regio-specifiek zijn, zoals: stabiele opbrengst, knolvorm en –kleur, opslag- en transportgevoeligheid en kooktype. Zouttolerantie is een goed kenmerk in afzetgebieden met verzilting. Als een ras echter wezenlijke basis eigenschappen mist, is zouttolerantie slechts van beperkte waarde; - Zout wordt momenteel als factor op zich onderzocht. Inmiddels is wereldwijd de overtuiging dat verzilting in samenhang gezien moet worden met droogte en hitte. Dit wordt bevestigd door inzichten uit recent onderzoek met aardappelrassen in Zeeland: bodemzout leidt tot gemiddeld 30 % opbrengstderving, afhankelijk van ras en zoutgehalte in de bodem. Sterke verzilting kan daarmee PA teelt verdringen naar andere teeltgebieden. Er is echter nauwelijks iets bekend over processen in de wortelomgeving van de plant. Dit geldt ook voor genetische relaties met gevoeligheid en tolerantie. - Projecten zoals “Zilte Aardappelketen in de Waddenregio” van De Stichting Zilte Proeftuin op Texel laten acceptabele resultaten met consumptieaardappelen op zandgrond zien. De principale PA-teeltgebieden bevinden zich echter op zavel- en kleigronden, waarvan de structuur kapot gaat door overmatige aanwezigheid van Na⁺. Grootschalige PA teelt voor export moet in het juiste perspectief worden gezien”.

Het waddenfonds zou cofinancier kunnen zijn van projecten van de Potato Valley m.b.t. onderzoek naar verzilting in combinatie met droogte en hitte op klei gronden.

11. Kringlooplandbouw

Naar aanleiding van diverse provinciale en landelijke projecten is in Noord Nederland de wens ontstaan om met het gebruik van de Kringloopwijzer de kringlooplandbouw verder te ontwikkelen. Hoe kan zich dit vertalen naar voordelen voor de bedrijfsvoering zelf, in praktisch, economisch maar wellicht ook groei-perspectief? En wat zijn de mogelijkheden om met het bewuster en gericht boeren met mineralen bij te dragen aan doelen op het gebied van milieu, water, klimaat, natuur en biodiversiteit? Tevens een betere benutting van de grond door samenwerking alle grondgebonden sectoren.

12. Circulaire Economie

Ontwikkeling van een project rondom circulaire economie in Waddenregio.